

O PERSPECTIVĂ CONTEXTUALĂ ASUPRA ANTONIMIEI

VERGINICA BARBU MITITELU

Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială, București

1. Introducere

Antonimia este considerată de mulți semanticieni cea mai interesantă relație lexico-semantică. A fost îndelung studiată, de lingviști, de psiholingviști, de logicieni, iar în ultimul timp chiar și de informaticieni.

În această lucrare vom prezenta două experimente ce vizează antonimia, folosind metode actuale de cercetare aplicate asupra unui corpus de mari dimensiuni, cu rezultate interesante pentru semanticieni. Perspectiva adoptată este cea sintagmatică, menită să completeze pe cea paradigmatică adoptată de alți autori.

În primul experiment verificăm ipoteza existenței contextelor antonimice, raportându-ne la lucrările lui Bucă și Evseev (1976) și Sîrbu (1977). În al doilea identificăm contextele lexicale pentru care două serii sinonimice sunt antonime, pornind de la analiza asupra sinonimiei a Narcisei Forșcu (1978).

2. Antonimia în contextul

Dintre numeroasele definiții¹ propuse pentru antonimie, o adoptăm aici pe cea formulată de Sîrbu (1977: 98): *antonimele sunt cuvinte corelative² angajate în raporturi de contrarietate semantică și care s-au statornicit în conștiința vorbitorilor sub forma unor cupluri cu valoare de normă lingvistică³, iar în context apar cu regularitate în opoziție directă, având posibilități combinatorii asemănătoare* (subl. ns., V.B.M.).

Importanța contextului în studiul acestei relații semantice este covârșitor mai mare decât în cazul altora, iar explicația rezidă în faptul că uzul frecvent în contexte tipice a două cuvinte cu sensuri opuse le impune ca antonime.

Direcțiile de cercetare abordate într-o perspectivă contextuală a antonimiei sunt:

- antonimia contextuală, rezultat al anulării unor sense;
- disponibilitățile combinatorii ale antonimelor: numărul contextelor comune este mare și se explică prin partea de sens comun, însă sensul incompatibil contrar poate impune și contexte specifice de ocurență ale oricăruia dintre cele două antonime;
- coocurența antonimelor.

¹ Sîrbu (1977: 33–98) discută pe larg despre criteriile de definire a antonimiei, iar Barbu Mititelu (2010) despre neajunsurile definițiilor de tip semantic și a celor de tip lexical date antonimiei.

² Nu includem în categoria antonimelor cazurile în care un cuvânt are două sensuri opuse, fenomen denumit *enantiosemie*. Considerăm aceasta (alături de Sîrbu 1977: 127, Wald 1970: 80) un caz aparte de polisemie.

³ Valoarea de normă lingvistică este ilustrată de existența dicționarelor de antonime, deci a lucrărilor cu caracter normativ (și descriptiv).

Această ultimă direcție de cercetare prezintă interes atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. Din perspectivă cantitativă¹, numeroasele exemple în care antonimele sunt coocurente le-a slujit unor cercetători drept argument pentru justificarea învării și recunoașterii cuplurilor antonimice. Sîrbu (1977: 62–63) aduce ca dovadă a independenței de context a antonimelor regularitatea cu care acestea apar în contexte-tip; regularitatea opoziției în context a două cuvinte determină ca, pentru fiecare dintre ele, să se stocheze în mintea vorbitorului o informație metalingvistică: antonimul fiecruia. Pentru Charles și Miller (1989) coocurența antonimelor face ca acestea să fie asociate în mintea vorbitorilor. Deci, relația de antonimie nu se creează de fiecare dată în actul vorbirii. Afirmarea pare să fie valabilă pentru antonimele consacrate, recunoscute de toți vorbitorii. Pentru că o pereche de cuvinte să devină antonime în limbă, trebuie să apară de multe ori în contexte asociate frecvent cu perechile de antonime recunoscute de vorbitori (Jones 2002: 166).

Coocurența în contexte antonimice tipice și asemănarea posibilităților combinatorii sunt considerate de către Sîrbu (1977: 64) condiții ale stabilirii antonimiei.

Din perspectivă calitativă, au fost identificate tipurile de contexte în care sunt coocurente antonimele și au fost caracterizate sub raportul funcționalității antonimelor în contextele respective. Pentru limba română, două lucrări prezintă rezultatele unei astfel de cercetări: Buc și Evseev (1976) și Sîrbu (1977).

3. Contexte antonimice. Argumente. Contraargumente

3.1. Ipoteze

Atunci când sunt coocurente la scurtă distanță în text, două cuvinte aflate într-o anumită relație lexico-semantică² par să manifeste tendința de a apărea în anumite tipuri de contexte, specifice relației respective, contexte asemănătoare sau chiar identice de la o limbă la alta.

Pornind de la afirmația lui Sîrbu (1977: 223) că există contexte antonimice diagnostice sau predictibile (sunt caracteristice numai antonimelor, putând fi folosite drept criteriu de verificare – subl. ns., V.B.M. – a antonimiei) și contexte antonimice ned diagnostice sau nepredictibile, ne-am propus să verificăm în ce măsură se poate vorbi despre cele dintâi.

Menționăm că numim context antonimic o structură lexico-sintactică în care sunt coocurente în corpus, la distanță mică, două antonime.

3.2. Identificarea semi-automată a contextelor antonimice

Despre contexte antonimice au mai discutat în literatura românească de specialitate Buc și Evseev (1976) și Sîrbu (1977). Nici unul nu precizează, însă, metoda de identificare a acestora și frecvența lor. Noi am efectuat un experiment de identificare semi-automată, într-un corpus de mari dimensiuni, a contextelor antonimice. Ca atare, rezultatele noastre se bazează pe metode și instrumente de cercetare moderne, furnizate de lingvistica corpusului, sunt riguroase și sunt completate de date statistice.

Instrumentele utilizate de noi pentru identificarea semi-automată a contextelor antonimice sunt următoarele:

- un corpus de 37 de milioane de cuvinte – cuprinde articole din „Evenimentul zilei” (din perioada 1999-2003) și „România literară”;

- o listă de 56 de antonime – alese astfel încât să aibă frecvență în corpusul jurnalistic, să acopere toate clasele morfologice deschise (substantiv, adjectiv, verb, adverb), în proporții comparabile cu cele din *Dicționarul de antonime* (1974);

¹ Frecvența asocierilor antonimice se explică prin faptul că relația se stabilește la nivelul sensurilor principale, care sunt mai puțin dependente de context (Bidu-Vrăncău și Forșcu 1984: 140).

² Pentru hiponimie vezi Barbu Mititelu (2008), pentru meronimie vezi Girju *et al.* (2003).

- *Dic ionarul morfologic al limbii române, în format electronic* (Ionescu 2005) – util pentru obținerea formelor flexionare ale celor 56 de perechi de antonime;

- un script Perl, care extrage din corpus propozițiile în care sunt coocurente două antonime din listă și le grupează pe baza identității materialului lexico-sintactic dintre cele două antonime.

Am extras din corpus acele propoziții sau fraze (peste 3000 la număr) în care sunt coocurente antonime (orice pereche dintre cele 56 alese), iar apoi le-am grupat pe baza identității materialului lingvistic dintre cele două antonime, obținând astfel contexte antonimice.

Prezentăm mai jos contextele antonimice grupate în funcție de cercetările în care au fost regăsite:

- contexte identificate de Bucuși și Evseev (1976), de Sîrbu (1977) și de noi:
  - „*A i B*”: „Se regăsesc temele referitoare la lupta dintre bine și rau și la relația simbolică dintre personaje.”,

- „*de la A la B*”: „Toată lumea, de la sarac la bogat, e multumită că poartă haine de firmă, pe care, dacă le-ar fi luat noi, ar fi dat o groază de bani”, ne-a pus Violeta, vânzătoare la un second-hand de pe Calea Mosilor.”,

- „*nici A, nici B*”: „Scuzându-se că nu ne poate oferi “informații de genul acesta” (delicate, pentru că tin de siguranța națională – n. n.), generalul Cirjan ne-a declarat totuși că nu poate nici confirma, nici infirma audierea lui Vintu în acest caz.”,

- „*nu (este) A, ci B*”: „Vom impune o valoare a noastră nu direct, ci indirect.”,

- „*A sau B*”: „Sa nu vă imaginați că artistul, mic sau mare, e chiar așa de inebunit de crezul sau politic.”,

- „*A devine/se face/se transformă în B*”: „Cine a fost mare se face mic în doi timpi și trei mișcări.”;

- contexte identificate de Sîrbu (1977) și de noi:

- „*i A i B*”: „Dacă da Dumnezeu să scoatem un rezultat bun în Banie, va spune cu mină pe înimă, o să-mi pară și bine și rau.”,

- „*atât A, cât i B*”: „Este o contradicție între starea domnului procuror și procedura penală care cere în mod expres procurorului să administreze în egală măsură atât probe care să certifice atât vinovăția cât și nevinovăția inculpatului.”,

- „*nu A (i) nu B*”: „Desigur lumea politică nu începe și nu se termină cu Andrei Marga, dar îmi pare a fi o oportunitate și un test de inteligență managerială pentru liderii politici actuali.”,

- „*(ori) A ori B*”: „La un moment dat, îngrijorat, președintele Constantinescu a afirmat răsucit: “Ori cistigăm, ori pierdem cu toții.”

- „*în loc s A_{vb}, subst B_{vb}*”: „În loc să cistige, femeia a pierdut peste 34 de milioane de lei.”,

- „*când A, când B*”: „Pentru obținerea celor mai bune rezultate, Koch recomandă folosirea “scotiana” a lingurilor: cind reci, cind calde.”,

- „*A (i) nu B*”: „Așa că acum cred că viața este mai lungă, și nu mai scurtă.”;

- contexte identificate doar de noi:

- „*subst/cel/cea/etc. A_{adj} i chiar cel/cea/etc. B_{adj}*”: „Preturile mici ale locuințelor din Valea Jiului sunt determinate de lipsa de condiții din apartamente, unde căldura, apa caldă și chiar cea rece lipsesc aproape în permanență.”,

- „*nici nu A, / i nici nu B*”: „Lista însă nici nu începe și nici nu se termină aici, chiar dacă „pompierii” de la centru încearcă să mai stingă din conflicte.”,

- „*mai mult A decât B*”: „Pierde vremea, zilierii îi ratăcesc oile și mai mult pierde decât cistige.”,

- „spre deosebire de subst A_{adj} , cel/cea/etc. B_{adj} ”: „Spre deosebire de mirii adeva^{ra}ti, cei falsi au grija sa-si cumpere fotografiile de nunta cu negative cu tot.”,
- „care A, care B”: „Vor fi multi ochisori, care mai mici, care mai mari, care mai inchisi, care mai deschisi, dar niciodata nu va mai fi un ochi mare, pentru toti taranistii.”,
- „unul/una/etc. A i unul/una/etc. B”: „Ma ajuta doua surori, una mai mare si alta mai mica decit mine, care au grija de Roxana, acolo, la Galati, cit sint eu plecata.”,
- „A, dar i B”: „Cardiaci, batrini, dar si tineri - care au luat cu asalt strandurile si s-au prajit la soare peste masura - au ajuns in spital.”,
- „A dar B”: „Pe sigla acestui nou (dar vechi) post de televiziune puteti distinge culorile drapelului national, care de aceasta data n-au legatura cu inexplicabilul fenomen Funar.”,
- „subst A de cel/etc. B”: „Vorbitorul a propus "sa reconsideram activitatea lui Ceausescu, sa disociem masurile bune de cele rele, sa separam judicios lumina de umbra.”;
- contexte identificate doar de Sîrbu: „A ca i B”, „X este A i nu B”, „X este A, iar Y, dimpotriv /din contr este B”, „pe/cu cât... A, pe/cu atît... B”, „Cine (este, face...) A, (nu este, nu face...) B”, „nu A, nici nu B”, „Dac x – A, (atunci) y – B (Dac A – x, B – y)”, „X este A, deoarece/ci/ fiindc nu este B”, „X (este/nu este) A, (nu) ca s B”, „decât A (i A’), mai bine B (i B’)”, „X este A, iar/dar/îns /în schimb/... Y este B”, „A este X, iar/dar/... B este Y”, „A_(sub) /... nu/... B_(ob)”, „vb/subst +... între/dintre A i B”;
- contexte identificate doar de Buc i Evseev: „A este urmat de B”, „A trebuie deosebit de B”, „A presupune B (A i B se presupun)”, „A este B”.

Se observ c experimentul nostru a confirmat unele dintre contextele identificate fie de Buc i Evseev i de Sîrbu, fie doar de Sîrbu, a contribuit la identificarea unor contexte noi, dar, în mod inevitabil, nu a confirmat i nici nu a infirmat unele dintre contextele identificate fie de Buc i Evseev, fie de Sîrbu. Nu exist nici un context identificat atît de Buc i Evseev, cât i de Sîrbu, care s nu fi fost identificat de noi.

3.3. Frecven a contextelor identificate de noi

Nici Buc i Evseev, nici Sîrbu nu fac referiri la frecven a contextelor pe care le-au inventariat i nici la precizia acestor contexte în identificarea perechilor antonimice în text, precizie ce se calculeaz ca propor ie între num rul de situa ii în care un context con ine o pereche antonimic i num rul total de ocuren e ale contextului antonimic respectiv într-un text. Dat fiind momentul la care i-au efectuat cercet rile i instrumentele de lucru pe care le-au avut la dispozi ie la vremea respectiv , nici nu ar fi putut efectua astfel de calcule.

Contextul antonimic cu cea mai bogat reprezentare în corpusul nostru este A i B, având 661 ocuren e (din cele 3000). Cu o frecven comparabil se înregistreaz contextul A sau B: 632 de ocuren e. Celelalte contexte au o reprezentare mult mai slab în corpus¹, destul de pu ine reu ind s dep easc 10 ocuren e:

- mai mult A decât B – 56 de ocuren e,
- subst/cel/cea/etc. A_{adj} i/cu altul/alta/etc./cel/cea/etc. B_{adj} – 34 de ocuren e,
- nici A, nici B – 26 de ocuren e,
- unul/una/etc. A / i unul/una/etc./altul/alta/etc. B – 33 de ocuren e,
- nu A, dar nici nu B – 17 ocuren e,

¹ Extrem de numeroase sunt cazurile în care dou antonime sunt coocurente într-o fraz , la distan mai mare unul de cel lalt, caz în care nu putem vorbi despre vreun context antonimic. De exemplu:

- (i) *Filmul va urm ri evolu ia unei echipe de amatori care, pe m sur ce câ tig tot mai multe meciuri, pierde spiritul de echip i prietenia care i-a legat la început.*

- *atât A, cât i B* – 15 ocuren e,
- *de la A la B* – 14 ocuren e,
- *A ori B* – 13 ocuren e,
- *nici A, dar nici B* – 10 ocuren e.

Contextul *A i B* reprezintă o modalitate economică de afirmare a tuturor membrilor unei serii, prin menționarea numai a doi dintre ei, și anume cei antonimici, de obicei extremitățile seriei. Acesta este sensul¹ principal al acestui tip de context, el putând avea și altele (contradicția între noțiuni, simultaneitatea sau succesiunea). Contextele (*sau/ori*) *A sau/ori B* au fie un sens exclusiv, fie sensul contextului *A i B*² (în cazul propozițiilor și frazelor extrase de noi și conținând contextul *A sau B* numărul celor cu sens neexclusiv este covârșitor mai mare decât al celor cu sens exclusiv). Aceasta poate constitui o explicație a frecvenței mari în corpus a celor două contexte.

3.4. Interpretarea rezultatelor

Deși frecvențe în corpus, contextele prezentate mai sus permit coocurența unei perechi de antonime numai într-un număr restrâns de cazuri. De exemplu, pentru contextul „*de la A la B*”, numai în 14 ocurențe din 10047 se înregistrează un cuplu antonimic; situația nu este diferită nici măcar pentru cele mai frecvente contexte. Ca atare, în astfel de situații devine ineficient să se facă adnotări și calcule procentuale care să reflecte gradul de specificitate a contextelor pentru ocurența antonimelor.

În analiza contextelor în care se actualizează perechi de antonime nu este suficient să adoptăm o perspectivă lexico-sintactică. Structura construcției sintactice (inclusiv până la nivelul frazei) în care apar antonimele, sensurile construcțiilor sintactice și sensurile suplimentare dobândite de antonime în context, semnificația întregului context³, adică aspecte greu de controlat într-o cercetare efectuată cu ajutorul calculatorului, trebuie să completeze analiza.

4. Antonimia între două serii sinonimice

4.1. Ipoteze

La nivelul sistemului limbii, cuvintele se organizează în funcție de relațiile lexico-semantice existente între ele. În cazul antonimiei, cercetătorii nu s-au pus de acord asupra nivelului la care se stabilește atunci când există serii sinonimice cu sensuri opuse: între cuvinte sau între seriile sinonimice în ansamblul lor?

Sîrbu (1977: 153-5), discutând despre antonimele perfecte (i.e. cele care se caracterizează printr-o corespondență perfectă a substanțelor semantice angajate în raportul de antonimie, omogenitate, simetrie, independență de context, apartenență stilistică identică), consideră drept caracteristic importantă a acestora faptul că, atunci când au sinonime, și acestea se angajează în relația de antonimie.

Bidu-Vranceanu și Forșcu (1984: 122, 125) disting între antonimia stabilită între doi termeni în cazul cărora există o identitate a formulei componențiale (cu excepția semului

¹ Sîrbu (1977: 231) atrage atenția asupra faptului că, în contextele antonimice diagnostice, antonimele dobândesc valori semantice suplimentare, în vreme ce, în contextele antonimice nediate, nu se înregistrează valori semantice suplimentare ale antonimelor.

² Jones (2002: 66) remarcă, prin studiul exemplurilor concrete din text, că diferența semantică dintre contextele *A sau B* și *A i B* este negliabilă.

³ Bârlea (1999: 141) identifică factori sintactici, morfosintactici, lexico-gramaticali, de topic, suprasedimentali și stilistici care se grupează în jurul celor două antonime, conferind soliditate și subtilitate opoziției.

incompatibil contrar) (EFICACE – INEFICACE) și antonimia stabilită între două serii de sinonime perfecte (între care singura diferență este tot semul incompatibil contrar) (CITE , LIZIBIL – NECITE , ILIZIBIL), existând aadar posibilitatea organizării libere a cuplurilor antonimice: fiecare termen dintr-o serie se poate cupla, teoretic, cu oricare dintre termenii celeilalte serii. Ambele situații descriu același tip de antonimie, sus în autoarele, precizând că, în al doilea caz, vorbitorii preferă anumite cupluri antonimice (în exemplul de față: CITE – NECITE , LIZIBIL – ILIZIBIL) în funcție de factori stilistici, contextuali, de preferințele combinatorii ale cuvintelor.

Miller (1998) descrie felul în care a fost interpretat și implementat în WordNet¹ (Fellbaum 1998): între două serii de sinonime perfecte ({BIG, LARGE} și {SMALL, LITTLE}) se stabilește o opoziție la nivel conceptual; din fiecare serie vorbitorul alege un termen pe care îl pune în antonimie directă cu un termen din seria opusă conceptuală (în exemplul ales, perechile sunt BIG – LITTLE și LARGE – SMALL); aadar se vorbește despre antonimie lexicală directă între două sememe și de antonimie conceptuală între două serii de sinonime.

4.2. Identificarea contextelor substantivale comune unor serii sinonimice în opoziție antonimică

Scopul analizei pe care o prezentăm mai jos este identificarea contextelor substantivale pentru care două serii de sinonime adjectivale intră în relație de antonimie.

Între multe dintre seriile de sinonime identificate de N. Forșcu (1978) se stabilește o relație de antonimie la nivel semic. De exemplu, seria {DE TEPT₁, INTELIGENT₁} și seria {PROST₁, BLEG₂, CLĂPUG₂, NEROD₁, NTRU, NEGHIOB₂, PROST NAC, N TÂNG₁, TONT, NTFLE} se deosebesc, din punct de vedere semic, numai printr-o pereche de seme privind modul în care se face aprecierea (în plus în cazul primei serii și în minus în cazul celei de-a doua). Alte perechi de serii (de exemplu {FERTIL, RODITOR₁, GRAS₆, BOGAT₄, MNOS₁} și {SRAC₄, STERIL₂, NERODITOR, NEFERTIL}) se deosebesc prin descrierea semantică cu ajutorul unor seme opuse: prima serie prezintă semul /fertilitate/, a doua /nonfertilitate/.

Pentru opt astfel de perechi de serii sinonimice am efectuat următorul experiment: dintr-un corpus de 50 de milioane de cuvinte am extras toate propozițiile în care sunt ocurente adjectivele din seriile respective. Am dezambiguizat semantic aceste adjective și am alcătuit câte o mulțime de contexte conținând substantivele modificate pentru fiecare sens al fiecărui adjectiv. Prin verificarea pe Internet a mulțimilor de contexte ale sememelor adjectivale din fiecare pereche de serii sinonimice în opoziție antonimică am obținut contextele în care, în vorbire, antonimia se stabilește între oricare dintre termenii celor două serii sinonimice.

Spre exemplificare, prezentăm perechea de serii sinonimice {VEROSIMIL, PLAUZIBIL} – {NEVEROSIMIL, NEPLAUZIBIL}. Cea dintâi este valabilă pentru următoarele grupe de contexte substantivale:

- (a) *fapt, comportament, eroare, analiză, peripecie;*
- (b) *acuză, afirmație, amenințare, argument, concluzie, explicație, idee, ipoteză, minciună, justificare, motiv, motivație, poveste, raționament, relatare, răsuns, reprezentare, rezultat, scenariu, scuză, țire, teorie, zvon;*
- (c) *alternativă, legătură, tablou, variantă, portret, posibilitate, situație, versiune;*
- (d) *dragoste;*
- (e) *decor, invenție, lume, personaj, scenă, sumă.*

¹ WordNet este o rețea semantică în care cuvintele sunt organizate în serii sinonimice (engl. *synset*) legate între ele prin relații semantice.

A doua serie sinonimic este valabil pentru următoarele grupe de contexte substantivale, paralele cu cele de mai sus:

- (a) *fapt, miracol*;
- (b) *explică ie, film, istorie, material, motiv, poveste, scenariu*;
- (c) *situa ie, variant , versiune*;
- (d) –
- (e) *cauz , cifr , personaj, rezultat, vârst .*

Testând pe corpusul uria reprezentat de site-urile de Internet scrise în limba română posibilitatea combinării adjectivelor din cele două serii de sinonime cu toate aceste contexte identificate, am constatat compatibilitate între toate cele patru sememe adjectivale și următoarele substantive, grupate, pentru ușurința lecturii, similar ca mai sus:

- (a) *eroare, peripe ie, motiv, motiva ie, rezultat, cauz , fapt*;
- (b) *acuză ie, afirma ie, explică ie, idee, ipotez , minciun , poveste, relatare, r spuns, scenariu, scuz , variant , versiune, zvon, istorie*;
- (c) *situa ie*;
- (d) –
- (e) *personaj, sum , cifr , material, vârst .*

4.3. Interpretarea rezultatelor

Ceea ce se remarcă din rezultatele studiului nostru este faptul că antonimia dintre două serii de sinonime este valabilă, în general, pentru un număr relativ restrâns de contexte. Cauzele sunt, în cele mai multe cazuri, preferințele combinatorii ale substantivelor care, pentru a reda un anumit sens, se combină cu anumite adjective și nu cu altele. În consecință, antonimia stabilită între două serii sinonimice la nivel semic se verifică în practică (i.e. în vorbire) doar într-un număr restrâns de situații (i.e. contexte). Vorbitorii sunt conștienți de opoziția dintre cele două serii sinonimice la nivelul limbii, dar fac uz de ea arareori.

În felul acesta, aducem argumente în sprijinul afirmației din Bidu-Vrănceanu și Forșcu (1984: 115): „deși antonimia cuprinde teoretic (în limbă sau în sistem) global cele două clase sinonimice, practic se rezumă tot numai la doi termeni (caci în vorbire nu sunt selectați decât aceștia)”.

5. Concluzii

În lingvistica românească au mai existat preocupări pentru aspectul contextual al antonimiei. Analiza noastră a avut în vedere utilizarea unui corpus de mari dimensiuni și a unor metode actuale de cercetare pentru identificarea contextelor antonimice. Rezultatele la care am ajuns le confirmă, parțial, pe cele obținute de Bucă și Evseev (1976) și de Sîrbu (1977), dar aduc și completări.

Am mai arătat și că, în cazul acestei relații, nu putem vorbi despre contexte antonimice diagnostice (cum face Sîrbu 1977), întrucât precizia lor (i.e. în câte cazuri din numărul total de ocurențe ale unui context se actualizează relația de antonimie) este extrem de mică, în contextele respective putând apărea cuvinte între care există varii relații sau absolut nicio relație lexicosemantică. Întotdeauna aceste contexte trebuie interpretate într-o perspectivă mai largă, care să aibă în vedere structura construcției sintactice în care apar antonimele, sensul acestei construcții, sensurile suplimentare dobândite de antonime în context, semnificația întregului context.

Am efectuat și o analiză contextuală a antonimiei pentru a stabili în ce măsură un cuplu antonimic alcătuit din două serii sinonimice și stabilit pe baze semice se verifică și la nivel contextual, prin combinările cuvintelor în vorbire. Rezultatele dovedesc faptul că perechile antonimice cuprind preponderent două sememe, mai rar serii sinonimice. Chiar dacă

la nivelul sistemului limbii analiza semic-identific-paradigme mai ample de antonime, uzul fixează numai anumite combinații, conferindu-le statut aparte printre celelalte.

Antonimia nu este o relație dependentă de context, putem spune, că are o forță inerentă de manifestare în context.

BIBLIOGRAFIE

- Barbu Mititelu, Verginica, 2008, „Hyponymy Patterns. Semi-automatic Extraction, Evaluation and Inter-lingual Comparison”, în Sojka, Horak, Kopecek, Karel (eds.) 2008: 37–44.
- Barbu Mititelu, Verginica, 2010, *Hiponimie, sinonimie, antonimie. Abordare din perspectiva lingvisticii teoretice și a lingvisticii computaționale*, București, Editura Matrix Rom.
- Bârlea, Gheorghe, 1999, *Contraria latina. Contraria romanica. Sistemul antonimelor în limba latină și reflexele sale în limbile romanice*, București, Editura ALL.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, Narcisa Forșcu, 1984, *Modele de structurare semantică*, Timișoara, Editura Facla.
- București, Marin, Ivan Evseev, 1976, *Probleme de semasiologie*, Timișoara, Editura Facla.
- București, Marin, Onufrie Vinel, 1974, *Dicționar de antonime*, București, Editura Enciclopedică română.
- Charles, Walter G., George A. Miller, 1989, „Contexts of antonymous adjectives”, *Applied Psychology*, 10, p. 357–375.
- Coteanu, Ion, Lucia Wald (eds.), 1970, *Sistemele limbii*, București, Editura Academiei.
- Fellbaum, Christiane (ed.), 1998, *WordNet: An electronic lexical database*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Forșcu, Narcisa, 1978, *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane. Sinonimia adjectivală*, București, Tipografia Universității din București.
- Gîrju, Roxana, Adriana Bădulescu, Dan Moldovan, 2003, *Learning Semantic Constrains for the Automatic Discovery of Part-Whole Relations*, în *Proceedings of HLT-2003*.
- Ionescu, Emil, 2005, *Dicționarul morfologic al limbii române, în format electronic*, versiune electronică.
- Jones, Steve, 2002, *Antonymy. A Corpus Based Perspective*, London, New York, Routledge.
- Miller, George A., 1998, „Nouns in WordNet”, în Fellbaum (ed.) 1998: 23–46.
- Sîrbu, Richard, 1977, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla.
- Sojka, Petr, Ales Horak, Ivan Kopecek, Karel Pala (eds.), 2008, *Text, Speech and Dialogue*, Brno, Springer.
- Wald, Lucia, 1970, „Antonimele în sistemul lexical (cu exemple din limba latină)”, în Coteanu, Wald (eds.) 1970: 70–77.

A Contextual Perspective on Antonymy

Sîrbu (1977) distinguished between diagnostic and non-diagnostic antonymic contexts. He considered the former characteristic only to antonyms and a means to verify the antonymic status of two words. We show here, using a large corpus and modern research methods, that, in the case of antonymy, unlike in that of other semantic relations, one cannot speak about contexts specific to the co-occurrence of antonyms: such contexts are not specific to antonyms, they even allow the occurrence of words between which no semantic relation can be recognized; only in a small percent of the situations such contexts exhibit the co-occurrence of antonyms.

For the cases when there is a semantic opposition between two synonymy sets, we showed that antonymy is established at the word level rather than at the level of the whole synonymy set. Only in a very limited number of contexts each word in a synonymy set is used as the antonym of any word in the second synonymy set.

We conclude that antonymy is not a context-dependent relation, but has an immanent force of manifesting itself in context.